

BÖLGELER ÜZERİNE TEZLER

Cenk AYGÜL*

Yazıda yeni bölgeci yazının genel bir özetinin yanısıra eleştirel bir değerlendirilmesi sunulmaktadır. Yeni bölgecilik yazınının farklı kurumsal kökenlerden gelen bir yazın olduğu, muğlak bir kavramsallaştırmasının olduğu, bilimsel olmaktan çok politik bir programa sahip olduğu iddia edilmektedir. Yeni bölgecilik yazınındaki hakim ama birbirleriyle çatışan öğeler olan şebeke/ ağbağ ve ölçek kavramsallaştırmalarının ulus-devleti yadsımakta ortak oldukları ancak her ikisinin de toplumsal olaylara tek taraflı olarak baktıkları ve uzamsal olanın indirgemeci bir bakışını önerdikleri söylenmektedir. Yazı uzamsal konuların daha fazla çalışılması gerektiği tespiti ile bitmektedir.

Anahtar sözcükler: Yeni bölgecilik, ağbağ, ölçek, uzam, küreyerelleşme.

1990'lı yıllardan itibaren yeni bölgecilik adı altında bir yazın gelişmiş ve birçok farklı kökenden gelen yazar tarafından büyük kabul görmüştür. Yeni bölgecilik yazını küreselleşme yazınına paralel olarak gelişmiş ve iki yazın da ulus-devletlerin güçten düştükleri konusunda genel olarak hemfikir olmuşlardır. Küreselleşme yazını ulus-devletlerin güçsüzleşmesini ulus-ötesi birimlerin güçlenmesine bağlarken, yeni bölgecilik yazını ulus-altı birimlerin güçlenmesini önplana çıkarmıştır. Bu iki yazının ulus-devletin güçten düştüğü konusundaki iddiaları her iki yazını da birleştiren 'küreyerelleşme' (*glocalization*) iddiaları ile açık bir biçimde ortaya konmuştur. Küreyerelleşme tezini ortaya atan Swyngedouw'a göre "Yaklaşık olarak geçen on yıllık sürede ulus devlet ölçeğinin göreceli üstünlüğü yerini yerel/bölgesel ve ulus-ötesi/küresel ölçeklerin üstünlüğüne dayanan yeni konfigürasyonlara bırakmıştır".¹ "Gündelik yaşamın düzenlenmesi ve kodlanmasında temel ya da anahtar coğrafi ölçek olarak ulus-devletin sonu" anlamına gelen bu yeni durum en açık biçimde Swyngedouw tarafından formüle edilse de, çok çeşitli kuramsal kaynaklardan gelen kişiler, geçtiğimiz on yıllarda radikal akademisyenliğin en parlak örneklerini veren Düzenleme Okulu, coğrafya okulu gibi çeşitli ekoller de dahil olmak üzere, bu bölgesel/uzamsal (spatial) hareketlilikleri açıklayabilmek için uğ-

* Yrd. Doç. Dr., Ufuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Bölümü.

¹ Erik Swyngedouw, "The Mammon Quest 'Glocalisation' Interspatial Competition and the Monetary Order: The Construction of New Scales", *Cities and Regions in the New Europe*, (Ed. Mick Dunford - Grigoris Kafkalas), Londra, Belhaven Press, 1992, s.40.

raşmaktadır. Ne var ki, bu konuda ortaya çıkan kuramsal ürünlerin ciddi bir eleştiri sürecinden geçirilmeleri gerekmektedir. Konu Türkiye için de giderek daha fazla önem kazanmakta ve Avrupa Birliği ile yakınlaşma projesi çerçevesinde Bölge Kalkınma Ajansları (BKA) gibi bölgesel kurumların kurulmaya başlandığı görülmektedir.² Bu yazıda ise yeni bölgecilik yazını hakkında tartışılması amacıyla çeşitli tezler ve gözlemlere yer verilecektir.

Yeni bölgecilik yazını farklı kuramsal kökenlerden gelen ve birbirleri ile anlaşmaları olası olmayan yazarların katkıda bulunduğu bir yazındır.

Bölgecilik yazınında bir taraftan betimleyici olmakla yetinen ve kuramsal bir gelişkinlik iddiasında olmayan çeşitli katkıların yanısıra, genellikle başka disiplinlerin daha önce ürettikleri kuramsal çerçevelerine uzamsal öğeler katarak bölgesel hareketlilikleri anlamaya çalışan eserler bulunmaktadır. İlk grup betimleyici çalışmalara örnek olarak sınır bölgeleri (*border regions*)³ ya da sınır-aşan bölgeler (*cross-border regions*) yazını;⁴ inovasyon şebekeleri (*network*, ağbağ) ve öğrenen bölgeler;⁵ çok katmanlı yönetim yazını⁶ gibi farklı başlıkları saymak

² Yeni bölgecilik yazını altında ele alınabilecek farklı kuramsal katkıların ayrıntılı bir sunumu ve incelemesi ancak bir kitap boyutunda yapılabilir. Konu ile ilgili güzel çalışmaların yapıldığı bir dergi için bkz: *Memleket Mevzuat*, Şubat 2008, S.8.

³ Paul Ganster, Alan Sweedler, James Scott ve Wolf Dieter Eberwein, *Borders and Border Regions in Europe and North America*, San Diego, San Diego State University Press, 1997; Van Houtum H. ve M. van der Velde, *Borders, Regions and People*, Londra, Pion Limited, 2000; Anderson James ve Liam O'Dowd, "Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance", *Regional Studies*, 33:7, 1999.

⁴ Markus Perkmann, "The Emergence and Governance of Euroregions: The Case of the EUREGIO on the Dutch-German Border", *Euroregions: Experiences and Lessons*, Institut Universitari d'Estudis Europeus, University of Barcelona, 15-16 December, 2005.

⁵ Chris Ansell, "The Networked Polity: Regional Development in Western Europe", *Governance*, 13:3, 2000; Blatter Joachim, "Beyond Hierarchies and Networks: Institutional Logics and Change in Transboundary Spaces", *Governance*, 16:4, 2003; Cooke Philip, "Policy Networks, Innovation Networks and Regional Policy: A Review of the Literature and an Example from South Wales", *Policy Networks and European Structural Funds*, (Ed. Hubert Heinelt - Randall Smith), Avebury, Aldershot, 1996.

⁶ Gary Marks, François Nielsen, Leonard Ray ve Jane E. Salk, "Competencies, Cracks, and Conflicts: Regional Mobilization in the European Union", *Comparative Political Studies*, 29:2, 1996; Blatter Joachim, "Debordering the World of States? Towards a Multi-Level System in Europe and a Multi-Polity System in North America?", *European Journal of International Relations*, 7:2, 2001; Kohler-Koch Beate, "European Networks and Ideas: Changing National Policies", *European Integration Online Papers*, 6:6, 2002, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2002-006a.htm>.

mümkündür. Bu çalışmaların önemli bir kesimi neden böyle olduğunu incelemeyi amaçlayan araştırmacılar Avrupa'dan almaktadır.⁷ Örneğin, sınır aşan bölgeler yazını Avrupa Birliği'nde şu anda aktif olan 60 civarındaki sınır-aşan bölgeyi incelemektedir. Çok katmanlı yönetim yazını da daha çok Brüksel'deki bölgelerin lobi etkinliklerini ulus devletler ve AB'nin yanısıra ortaya çıkan bölgesel düzeyin önemini anlatmak için kullanmaktadır.⁸

Daha kuramsal çalışmalara baktığımızda ise yenibölgeci olarak nitelendirilebilecek kuramsal eserlerin arasında bölgelerin “temel bağlantılarının kendi devletlerinden çok küresel ekonomi ile olduğunu” düşünen Ohmae⁹ ya da artık günümüzde devletler yerine şebekelerin (ağbağ, *network*) yönetimi olduğunu iddia eden Ansell gibi yazarları saymak mümkündür. Ancak bunlardan daha önemli olarak, Düzenleme Okulu ve coğrafya çalışmaları gibi radikal kökenlerden gelen birçok yazarın, kapitalizmin günümüzdeki biçimlerini incelerken bölgelerin artan hareketliliğini ele alan çalışmalar yaptığı görülmektedir. Fordizmin bir ulusal üretim sistemi olarak bitişi (Düzenleme Okulu); bölgelerin bir yönetim düzeyi olarak kurulmaları (çeşitli kamu yönetimi araştırmaları ve özellikle de Mazey ve Marks); şebeke/ağbağ toplumlarının ortaya çıkışı (Castells); ulus-devletlerin içinin boşalması (*hollowing-out*) (Jessop); küreyerelleşme (*glocalization*) (Swyngedouw) ve son olarak da çeşitli yeniden ölçeklenme (*re-scaling*) (Brenner) tezleri bölgeler konusunu kuramsal olarak incelemek çabasıdır. Birçok durumda varolan kuramsal çerçeveye uzamsal boyut katma çabasında ortaya çıkan bu ürünler kendi alanlarında üretilen önceki eserlerden önemli farklı-

⁷ Uzam konusuna önem verdiğini iddia eden bir düşünce için bölgelerin artan hareketliliğinin Avrupa uzamına özgün koşullardan türemesini sorunsallaştırmamak terimlerde bir çelişki ve çok büyük bir eksiklik. Bölgelerin ‘yükselişinin’ sadece uzamsal değil, aynı zamanda bölgecilik yazını tarafından tamamen ihmal edilen zamansal özgünlükleri de bulunmaktadır. Yakında bu konuda çıkacak olan bir başka çalışmada Avrupa’da bölgeciliğin 1990’lardaki yükselişinde içsel koşulların yanısıra, AB’nin tarihinin en büyük genişlemesini yaparak Avrupa’nın çevresindeki çok büyük bir alan ve nüfusu eklememesinin etkili olduğunu göstermeye çalışacağım.

⁸ Yeni bölgecilik yazınında, Avrupa tipi bölgecilik deneyimlerinin benzerlerinin Kuzey Amerika’da da olduğunu iddia eden Blatter gibi yazarlar bulunmaktadır. Blatter’e göre, Kuzey Amerika’da, Kanada ve ABD bölgelerini kapsayan Cascadia (Vancouver, Seattle ve Portland) ve ABD ve Meksika bölgelerini kapsayan Californias (San Diego-Tijuana yığılması) bölgeleri bulunmaktadır. Kuzey Amerika’daki bu bölgelerin bölgeler Avrupa’sı gibi kavramlara dayanan Avrupa bölgeciliği ile bir benzerliği bulunmamaktadır.

⁹ Kenichi Ohmae, *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economics*, New York, The Free Press, 1995; Ohmae Kenichi, “The Rise of the Region State”, *Regions and Regionalism in Europe*, (Ed. Michael Keating), Cheltenham, Elgar, 2004.

lıklar getirmektedir. Örneğin Düzenleme Okulu içinde son zamanlarda yapılan uzamsal katkılar, okulun önceki çalışmalarında varolan ulusal ölçek üzerine vurguyu ortadan kaldırmışlardır. Coğrafya okulunda da yeni uzamsal konfigürasyon konusunda eskiler ve yeniler arasında anlaşmazlıklar bulunmaktadır.

Bölgecilik yazını muğlak bir dile dayanmaktadır.

Genel olarak sosyal bilimlerde uzun zamandır yaşanmakta olan bir eğilim olan muğlak bir dil kullanma bölge yazınında iyice belirginleşmiştir. Yeni bölgecilik yazını politik gelişmeleri teleolojik bir tarzda açıklamakta ve Markusen'in deyimiyle muğlak kavramlar kullanarak devletsiz ve sınıfsız bir söylem geliştirmektedir. Markusen'e göre,¹⁰ 1980'lerin ortalarından itibaren bu türden kavramlar olan "esnek uzmanlaşma", "fırsat pencereleri", "yükselen bölgeler", "dünya şehirleri", "öğrenen bölge" gibi kavramlar yeni bölgecilik çalışmalarında sıklıkla kullanılmaya başlamışlardır. Bu yazında "yapı, öznel ve performans yerine süreçlere artan bir vurgu ve pasif fiillere giderek daha fazla dayanan bir dil" görülmeye başlanmıştır.¹¹

Ne var ki, Hudson¹² Markusen'i şu sözlerle eleştirmektedir: "Süreçleri her zaman aktörler, öznel ve yapılar arasındaki bağları kurmaya ihtiyaç duyan bir kavram olarak görme alışkanlığında olduğum için, süreçleri bu bağlantıların kurulmasına alternatif olarak görmek bana zor görmektedir." Hudson'un bu sözleri tamamen doğru olsa bile, Markusen'in¹³ gördüğü asıl sorun "pasif dil kuruluşu" ve vaktiyle isim ya da sıfat olan kelimelerin 'leşme/laşma' ile biten, süreç fiilleri ve süreç isimleri haline dönüştürülmeleridir." Markusen tarafından verilen örnekler şunlardır: farklı olmak / farklı / farklılık / farklılaştırmak / farklılaşma; küre / küresel / küreselleştirme / küreselleşme. Dolayısıyla, Markusen'in asıl sorunu süreçlerle değil, yeni bölgeci yazının yapı, özne ve devletten tamamen bağımsız, edimi hangi öznelin gerçekleştirdiğini sormayan ve öznel arası farklılıkları ve etkileşimleri dışlayan düşünce biçimiyledir. Markusen'in bu iddialarına ek olarak bu kavramların özneli saklayarak toplumsal kuramı giderek daha fazla

¹⁰ Ann Markusen, "Fuzzy Concepts, Scanty Evidence, Policy Distance: The Case for Rigour and Policy Relevance in Critical Regional Studies", *Regional Studies*, 37:6&7, 2003, s.701.

¹¹ a.k, s. 703.

¹² Ray Hudson, "Fuzzy Concepts and Sloppy Thinking: Reflections on Recent Developments in Critical Regional Studies", *Regional Studies*, 37:6&7, 2003, s.741-46.

¹³ Markusen, "Fuzzy ...", s. 703.

depolitize ettikleri söylenebilir. Bu tür kavramlar rastgele seçtikleri bir gelişme ve düzenleme yolunu sanki olası tek yolmuş gibi anlatmakta ve diğer alternatif gelişme biçimlerini ihmal etmektedirler.

Küreselleşme ya da bölgeleşme denildiğinde hangi öznenin ne yaptığı belirli değildir ve bu aslında varolan sınıfsal stratejilerdeki değişimleri saklayan bir dildir. Held küreselleşme teriminin “mekansal referansları belirtmekte başarısız olduğu”nu iddia etmektedir,¹⁴ yani öznelere saklayan bir terim olan küreselleşme, sadece öznelere hareketlerini saklamakla yetinmemekte, aynı zamanda en başarılı olduğunu iddia ettiği uzamsal ilişkilerde de saklayıcı bir söylem geliştirmektedir. Küreselleşme dünyada eşit ve türdeş bir biçimde bütün mesafelerin sıkıştırılması mıdır; NAFTA, AB, vs ‘kale’lerin dünyayı egemenlik alanlarına bölmeye midir; ya da tüm dünyanın Amerika’laşması mıdır? Aynı şekilde bölgeleşme dediğimizde bu hangi aktörlerin çıkarına olan bir süreçtir ve bu süreç farklı uzamlarda nasıl yaşanmaktadır, belli değildir. Bölgelerin yükselişinden kasıt sıklıkla atfedildiği gibi ulusdevletlerin güçsüzleşmesi sonucunda bütün bölgelerin yükselmesi midir; yoksa bazı bölgelerin önplana çıkması mıdır; yoksa ulusal gelişme dönemlerinde kapitalizmin eşitsiz gelişmesi sonucunda zaten önplana çıkmış olan bazı bölgelerin bu konumlarını berkiyecek yeni bir düzenleme mi söz konusudur?

Yeni bölgecilik yazını bilimsel olmaktan çok bir gündemi kabul ettirmeye yönelik politik bir program olarak bölgesel hareketlilikleri kendi istediği gibi seçerek anlatmaktadır.

Yeni bölgecilik yazını 1990’lı yıllarda genel kabul eden bir yazın haline gelmişse de, bu konuda yazılanların toplumsal gerçekliğin nesnel bir analizine dayanmaktan çok, çeşitli toplumsal görüngüleri seçici olarak ve eleştirel olmayan bir biçimde ele aldığını görmekteyiz. Yeni bölgecilik yazını bu ‘seçiciliğini’ iki yolla gerçekleştirmektedir: İlk olarak, yükselen başarılı bölgelerde işlerin yolunda gittiği dönemleri ele alıp, işlerin o kadar da yolunda gitmediği dönemler konusunda tamamen sessiz olmayı tercih etmektedir. Bu nedenle, Orta İtalya bölgeleri düşüşe geçmeye başladıktan sonra bile yükselen İtalyan bölgeleri üzerine yazılar yazılmaya devam edilebilmiştir. İkinci olarak, bölgelerin yükselişi üzerine çeşitli görgül konuları bölgelerin yükselişine kanıt olarak sayarken, bunların tersine olan hareketlilikleri ele almamaktadır.

¹⁴ David Held ve McGrew Anthony, *Küresel Dönüşümler*, Ankara, Phoenix Yayınları, 2008, s. 11.

Bu iki konunun da ayrıntılı olarak ele alınması kitap boyutunda çalışmalar gerektirmektedir. Burada bunu yapma olanağı olmadığı için bu konudaki düşünceleri kısa başlıklar halinde vermekle yetinmek gerekmektedir.

- Orta İtalya'nın yükselişi Piore ve Sabel'in¹⁵ çok okunan kitaplarından beri sıklıkla yinelenen bir konu olmuştur. Ne var ki, buradaki başarı sanayileşmiş Kuzey İtalya'daki grevlerin artması sonucunda üretimin bir kısmını merkezi devlet ve yerel yönetimler eliyle Orta İtalya'ya kaydırmak projesinin uygulanmasından başka bir şey değildir. Kuzey İtalya'daki sorun çözüldükten sonra bir kaç niş bölge dışında Orta İtalya'nın İtalyan kapitalizminin sürükleyici gücü olmasından artık bahsedilmemektedir.¹⁶
- Bölge yazınının sıklıkla değindiği bölgelerin Brüksel'de artan lobi etkinlikleri, Bölgeler Komitesi'nin kuruluşu, Avrupa'nın dört motoru gibi birlikteliklerin bölgelerin çeşitli etkinliklerini eşgüdümleme çabaları aslında bölgelerin bir yükselişinden değil, AB entegrasyon sürecinin tekleştirici ve tekelleştirici mantığının yerellikler düzeyinde kendine bir meşruiyet yaratma çabasından kaynaklanmaktadır. Başka bir önemli neden de AB entegrasyonu içinde Alman sistemi içinde kazandıkları yetkileri kaybetme riskine giren Alman bölgelerinin yetkilerini koruma çabası ve bunu yaparken de başka bölgeleri de kendi yanlarına çekmeleridir.
- Fransa, İtalya gibi Napolyonik sisteme (yani Türkiye gibi merkezi devlet ve yerelliklerde bu devleti temsil eden valiler) dayanan ülkelerde bile bölgesel idareler ve parlamentolar kurulmaktadır. Ancak bölgecilik yazınının unuttuğu şey bölge düzeyinde yaratılan her yetkinin merkezi düzeyde muadilinin de yaratılmasıdır. Bir başka deyişle bölgesel düzeyde yaratılan kapasiteler, aynı düzeyde merkezi hükümetin de yetkilerinin artması ile birlikte gerçekleştiği için ulus-devletlerin güçsüzleştiği iddia edilemez.

Bölgecilik yazını özneleri saklayıcı muğlak dilinin yanısıra tamamen yanıltmak amacıyla kalkınmacılık gibi çoktan ortadan kaldırılmış söylemlere başvurmaktan da çekinmemektedir.

¹⁵ Piore M. ve C. Sabel, *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity*, New York, Basic Books, 1984.

¹⁶ Costis Hadjimichalis, "The End of Third Italy as we Knew it?", *Antipode*, 38:1, 2006.

Bölgecilik yazınının, 1980 öncesinin bölgesel kalkınma¹⁷ terimi yerine bölgesel rekabeti öne çıkarması ölçüsünde neo-liberal reçetelerle yakınlığı vardır. İlk olarak, bütün bu bölgelerin yükselişi retoriği arkasında, bölgelerin yükselişi lafını terimlerde çelişki haline getiren bir gelişme bulunmaktadır. Bölgeler sermaye birikimleri, teknolojik kapasiteleri ve istihdam performansları açısından birbirlerinden çok farklıdır. Bölgelerin yükseldiğinin sıklıkla söylendiği bu dönemde, bölgesel gelişme projeleri serbest piyasa politikalarına feda edilmiş ve öne çıkan bazı şanslı bölgeler arasında olmayan bölgelerin payına artan uzamsal rekabet koşulları altında, ücretleri ve refah devleti harcamalarını kısarak yatırımcı çekme umudundan başka bir şey düşmemiştir. Avrupa’da on-onbeş yıldır artan ve bizde de yeni yeni gelişmekte olan bu tarz reçeteler, bütün cilalarına karşın, Alonso’nun “kargo kültü yaklaşımı” diye adlandırdığı şeyden ileride değildir. Alonso¹⁸ “kargo kültü”nü şöyle açıklamaktadır:

İkinci Dünya Savaşı sırasında Pasifik okyanusundaki birçok adada yerliler hep aynı şeyi gördüler. Önce adaya Amerikan deniz kuvvetlerinden askerler geliyor, ormanın bir kısmındaki ağaçları kesip bir şerit açıyorlar, bu şeridin kıyısına ışıklar yerleştiriyorlar ve derken birden büyük bir gümüş kuş, içinde daha önce görülmedik yiyecekler ve mucizevi eşyalarla birlikte bu alana konuyordu. Ada sakinleri aynısını kendilerinin de yapabileceklerini düşündüler ve bugün bile bazı yerlerde kendi açtıkları alanların yanına diktikleri meşalelerin yanında sabırla gümüş kuşu bekleyen yerliler vardır. ABD veya başka bir yerdeki ulusal ve bölgesel politikaların çoğu benzer taktikleri uygulamaya devam etmektedirler.

Bölgelerin bir rekabet içine girmelerinin getirisi birçok bölge için Alansonun anlattığı durumdan daha başarılı sonuçlar vermeyecektir. Bölgesel rekabetin anlamlı olabileceği durumlar vardır,¹⁹ ancak ulusal olan herşeyin deregüle edildiği ve sermaye hareketlerinin küresel ölçekte serbestleştirildiği, bütün sermaye kontrollerinin kaldırıldığı koşullar altında bölgesel rekabet sadece ücretleri kısarak, bütün refah devleti harcamalarını sermaye üzerinden mümkün olduğunca alarak ya da çevre, iş güvenliği vs. konularda sermayenin yararına gevşek uygu-

¹⁷ Bu terimin Türkiye’deki serüveni konusunda son derece yararlı makaleler için İlhan Tekeli’nin *Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazuları* adlı kitabını okuyunuz. Dünyadaki durum hakkında Brenner’in kitabı ilginç bir yeni yorumdur. Neil Brenner, *New State Spaces, Urban Governance and Rescaling of Statehood*, Oxford, Oxford University Press, 2004.

¹⁸ William Alonso, “Deindustrialization and Regional Policy”, *Deindustrialization and Regional Economic Transformation: The Experience of the United States*, (Ed. Lloyd Rodwin - Hidehiko Sazanami), Boston, Unwin Hyman, 1989, s. 227-8.

¹⁹ İlhan Tekeli, *Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölgesel Planlama Yazuları*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008, 151-2.

lamalara göz yumarak yapılabilir. Bölgelerin kalkınması denilen şey aslında yaratılan bölgesel rekabet koşulları altında birilerini kalkındırma bile bunun bölgeler ya da bölgelerin çoğu olmayacağı açıktır.

Yeni bölgecilik yazınının neo-liberal politikalarla yakınlığı gözönüne alındığında birçok radikal düşünceden gelen yazarın bölge yazınına sempatiyle yaklaşmasının nedenleri incelenmelidir.

Bölgecilik yazını sadece neo-liberal kökenlerden gelen kişiler tarafından değil ama bunların yanısıra Düzenleme Okulu ve coğrafya çalışmalarından gelen birçok radikal yazarın da katkıda bulunduğu bir alan olmuştur. Bölgecilik konusuna birçok radikal yazarın sempatiyle yaklaşmasının siyasal kuramlardan ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan tarihsel gelişmelerden kaynaklanan bazı nedenleri bulunmaktadır.

İlk olarak, siyaset biliminde Atina şehir devletinin katılımcı demokrasi modellerinden başlayarak, Rousseau'nun İsviçre tipi küçük devletler övgüsünden geçerek, günümüze kadar uzanan bir geleneği demokrasinin ancak küçük ölçekte mümkün olacağı ve demokrasinin mümkün olduğu kadar küçük ölçüğe ve yerelliklere götürülmesi gerektiğini söylemektedir. Bu, günümüzde birçok durumda etnik hassasiyetlerle de birleşmekte ve ilerici bir söylem etkisi uyandırmaktadır. Ne var ki, küresel güçlerin etkinliğinin arttığı, küreyerelleşme tezlerinin ortada dolandığı ve AB merkezileşmesinin meşruiyetini sağlamak amacıyla bölgeciliğin AB'nce desteklendiği günümüz koşullarında bu tezlerin çok dikkatle ele alınması gerekmektedir.

İkinci olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında faşist rejimlerin yıkılmalarından sonra, Avrupa'daki ülkelerin önemli bir kısmı kendilerine empoze edilen merkezizetçi biçimlerden sıyrılmış ve farklı bölgesel kimliklerin gelişmesine daha hoşgörülü olmuşlar ve bu nedenle de, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da, dünyada başka bir yerde olmadığı kadar, etnik milliyetçiliklerin yükselişi görülmüştür.²⁰ Burada Almanya'nın savaştan galip çıkan ülkelerin de zorlamasıyla federal bir yönetimi uygulaması ve bu yolla son derece başarılı olarak kendi uzamsal yapısını değiştirmesi önemlidir. Almanya İkinci Dünya Savaşı'nda kendi merkez bölgelerini (Doğu Prusya) kaybettikten sonra hem elinde kalan topraklarda büyük bir ekonomik güç olmayı, hem de

²⁰ Sharpe, "The European Meso: An Appraisal", *Rise of Meso Government in Europe*, (Ed. L. J. Sharpe), Londra, Sage, 1993.

bunu mümkün olduğunca uzamsal olarak eşitlikçi bir biçimde yapmayı (yani merkez çevre ayrımı olmadan Federal Alman Cumhuriyeti topraklarını hemen hemen bir bütün olarak merkez yapmayı) başarmıştır. Almanya'nın bu başarısı sonucunda, Avrupa'daki bölgesel politikalar bir Alman etkisi olarak öne çıkmışlardır.

Üçüncü olarak, Fransa gibi en merkezîyetçi devletlerde bile bölgeler arasında artan ekonomik farklılıklara bir çözüm getirmek amacıyla bölgesel planlama başlatılmıştır. Bölgesel planlama düşüncesi Fransa'dan sonra Belçika, İtalya, İngiltere ve İspanya'da da yayılmıştır.²¹ Bölgesel planlama düşüncesi birçok durumda ilerici bir düşünce olmuştur. Her şeyden önce planlama düşüncesi Avrupa'da ve bu arada Türkiye'de de solun devlet içinde kendine bir yer açmasına neden olmuştur. Ne var ki, burada bölgesel planlamanın başladığı ülke olan Fransa'nın aynı zamanda Avrupa içinde rekabet gücünü arttırmak için Paris bölgesini merkezi bir konuma getirme çabasının mutlaka ele alınması gerekir. İlerici yazarların bu konuda yaptıkları ilk çalışmalar nedense daha sonraları çok fazla ele alınan bir konu olmamıştır. Oysa hem Poulantzas, hem de Lefebvre Fransız devletinin bilinçli olarak Paris'i Fransız kapitalizminin temel merkezi olarak inşa etme çabalarını incelemişlerdir. Onlara göre, devletin ekonomik müdahaleleri "hiçbir zaman bugün olduğu kadar vurgulu olmamıştır".²² Poulantzas "altıncı planla birlikte devletin finansal merkezileşme ve sınai yoğunlaşma konusunda anahtar roller oynadığının" açıkça görülmeye başlandığını yazar. Lefebvre'in²³ Paris bölgesinin Fransız kapitalizmin tek büyük merkezi olarak inşa edilmesi üzerine gözlemleri bu anlamda son derece önemlidir:

...1960'ların başlarında uzamsal strateji açısından yüksek düzeyde bir karar verildi, ve bu artık bir Avrupa uzamsal politikası değil tamamen bir Fransız politikası idi. Bir başka deyişle, söz konusu olan merkezileşme bir Fransız merkezileşmesi idi. Paris'in Ruhr ya da İngiliz megapolisi kadar kuvvetli bir şehir merkezi olması gerekmektedir. Bu, uzamsal politika ile ilgili olarak alınan politik bir karardır. Dahası, bu politika bütün onyıll boyunca uygulandı.²⁴

Dolayısıyla bölgesel planlama bu dönemde birçok ülkede bir taraftan bir merkez inşa ederken diğer taraftan da bunun olumsuz görünüm-lerini mümkün olduğu kadar düzeltme işlevini görmüştür.

²¹ Yves Mény ve Vincent Wright, "General Introduction", *Centre-Periphery Relations in Western Europe*, (Ed. Yves Mény - Vincent Wright), Herts, Allen and Unwin, 1985, s.1-10.

²² Nicos Poulantzas, *Classes in Contemporary Capitalism*, London, NLB, 1974, 166.

²³ Henri Lefebvre, "Reflections on the Politics of Space", *Radical Geography: Alternative Viewpoints on Contemporary Social Issues*, (Ed. Richard Peet), Londra, Maaroufa, 1978, s.350.

²⁴ a.k., 352.

Radikal yazarların bölge konularına ilgisinin bir başka nedeni de refah devleti uzlaşmasının neoliberal politikaların gelmesi ile birlikte ortadan kalkmasına rağmen, radikal yazarların bir tür nostalji ile sürekli olarak bir yeni uzlaşma peşinde koşmalarıdır. Bu konuda Düzenleme Okulu'nun önde gelen kuramcılarından olan Lipietz ve Boyer'in yazdıkları özellikle önemlidir. Düzenleme yaklaşımının kendine uygun gördüğü temel görevlerden biri, fordizmin düşüşü sonrasında “görünüşte ilerici bir kapitalist gelişme”²⁵ için yeni bir toplumsal sözleşmeye ulaşmaktadır. Boyer ve Lipietz fordizm sonrasında emek-sermaye ilişkilerinin dönüşümünde devletlerin uyguladığı saldırgan ve savunmacı stratejiler konusundaki vurgularıyla bu konudaki arayışa önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu iki strateji, çalışmanın örgütlenmesi, ücretlerin belirlenmesi, ülke veya sektör bazında toplu sözleşme²⁶ ve Keynesgil refah devletine bakış konularında birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Savunmacı stratejiler kar oranlarını arttırmak için düşük ücret kartına oynarken, saldırgan stratejiler “yeni teknolojilerin toplumca mütabakata varılmış bir biçimde kullanılması”nı içermektedir.²⁷ Dolayısıyla, bu görüşe göre, saldırgan stratejiler uygulanırsa, post-Fordizm koşulları altında emek ve sermaye arasında yeni bir uzlaşma mümkün olabilecektir. Boyer'e göre, savunmacı stratejiler emek-sermaye ilişkilerinin yeniden yapılanmasında bütün sürecin piyasa mekanizmaları tarafından düzenlenmesi gerektiğini iddia etmekteydi ve özellikle ABD ve İngiltere'de uygulanmaktaydı. Saldırgan stratejiler ise İsveç, Almanya ve Japonya'da uygulanmaktaydı. Düzenleme yazarlarına göre, 1980'lerin ortalarında savunmacı stratejilerin daha etkin oldukları düşünülmekteyken, bu konuda elde edilen ‘başarı’ların uzun dönemli olacağı yönündeki iyimser beklenti gerçekleşmedi.²⁸

²⁵ Daniele Leborgne ve Alain Lipietz, “Conceptual Fallacies and Open Questions on Post-Fordism”, *Pathways to Industrialization and Regional Development*, (Ed. M. Storper - A. J. Scott), Londra, Routledge, 1992, s.332.

²⁶ Buradaki terim “collective bargaining” değil, “connective bargaining”dir. Bunlardan ilki dilimize toplu sözleşme olarak çevrilirken, ikincisinde yapılan toplu sözleşmelerin sektör veya ülke ölçeğinde bağlayıcı olmasıdır.

²⁷ Alain Lipietz, “The New Core-Periphery Relations: The Contrasting Examples of Europe and America”, *The State and the Economic Process*, (Ed. C.W.M. Naastepad ve Servas Storm), Londra, Edward Elgar, 1996, 138-9.

²⁸ Robert Boyer, “Capital-Labor Relations in OECD Countries: From the Fordist Golden Age to Contrasted National Trajectories”, *Capital, the State and Labor: A Global Perspective*, (Ed. J. Schor - J. Il-You), Aldershot, Edward Elgar, 1995, s.35-8 ve 58-9; Daniele Leborgne ve Alain Lipietz, “How to Avoid a Two-Tier Europe”, *Labour and Society*, 15: 2, 1990, s.188-90; Alain Lipietz, “The Regulation Approach and Capitalist Crisis: An Alternative Compromise for the

Leborgne ve Lipietz fordizm ve post-fordizm konusunda yaptıkları bu analizi Avrupa'daki bölgelere de uyguladılar. Onlara göre, İtalya'daki Emilia-Romagna ve Almanya'daki birçok eyalet saldırgan stratejileri uygulayarak başarılı olmuşlardı. Daha az başarılı bölgelerde ise devletler savunmacı bir strateji için gerekli makro-ekonomik kararları almaya çalışıyorlardı. Bu uygulamaların sonucunda da savunmacı pozisyonlar belirleyen diğer bölge ve ülkelerle rekabet edebilmek için bir toplumsal indirim (*social dumping*), yani işçi ücretlerinin ve diğer sosyal harcamaların azaltılması gerekiyordu. Başarılı bölgelerde oyunun kurallarının ikili (işçi-işveren) ve üçlü (işçi-işveren-devlet) görüşmelerle sağlanması ekonomik ve toplumsal olarak daha olumlu sonuçlar yaratıyordu.

Düzenleme yazarlarının neoliberal formülleri kabul etmemeleri kendilerine ilerici bir görüntü sağlamaktadır. Refah devletinin aldığı darbelerle rağmen yeni bir toplumsal uzlaşma düşüncesini önce AB üyesi ülkelere ve sonra da bölgelere uygulamaları önemlidir. Ne var ki, bu düşüncede iki temel sorun bulunmaktadır. İlk olarak, sermaye pek de yeni bir uzlaşma arıyormuş ve düşük ücret kartından kolay kolay vazgeçmeye niyetliymiş gibi görünmemektedir. İkinci olarak da saldırgan stratejiler uygulamakta başarılı olduğu söylenen İtalyan bölgeleri (Emilia-Romagna) ve Alman eyaletlerindeki (Baden-Württemberg) 'başarı' sürdürülebilir olmamıştır.

Bölgecilik yazını bölgelerin yükselişini ya şebeke/ağbağ ya da ölçek kuramları ile açıklamaktadır ve her ikisi de ulus-devletin önemini yadsımakta ortaktırlar.

Yukarıda tartıştığımız gibi, günümüzde sadece yeni bölgeci olarak nitelendirilebilecek ve daha çok betimleyici bir konumda kalan yazarlar değil, radikal kökenlerden gelen birçok yazar da bölgelerin yükselişi konusunda hemfikirdir. Bu yazarlar sadece bölgelerin bir yükseliş içinde olduklarından değil, aynı zamanda bunun genel olarak geleceğe taşınacak bir eğilim olacağından da emin gibi görünmektedirler. Yazarların bölgelerin yükselişini ele alırken bir tarafta *şebeke/ağbağ*, diğer tarafta da *ölçek* olmak üzere iki ana kavramsallaştırma seti kullandıkları görülmektedirler. Şebeke kuramları (Castells, Amin, Jessop, vs.) bölgesel yükselişi yatay ilişkilerin bir sonucu olarak görmekteyken, ölçek

1990s", *Cities and Regions in the New Europe*, (Ed. Mick Dunford ve Grigoris Kafkalas), Londra, Belhaven Press, 1992, 321-2.

kuramları da (Brenner, Smith, çok katmanlı yönetim kuramcıları, vs.) dikey ilişkileri vurgulamaktadırlar. Bu değişken geometriye karşın, her ikisi de sanki bir sıfır toplam oyunu imiş gibi, bölgelerin yükselişini ulus-devletin güçsüzleşmesi olarak ele almaktadırlar.

Bölgelerin yükselişini ele alan kuramlar bu yükselişin temel nedeni olarak ya ölçekleri ya da şebekeleri vurgulamaktalar. Dolayısıyla, bu kuramlar uzam kavramsallaştırmalarını sırasıyla ya dikey ya da yatay ilişkileri diğeri pahasına vurgulayarak yapmaktadırlar. Marston, Jones ve Woodward hiyerarşik bir ölçek kavramsallaştırmasının “basit bir biçimde şebeke kavramsallaştırmasının eklenmesi ya da eklenmesi” ile düzelemeyecek bazı sorunlar yarattığını iddia etmektedirler. Buradan çıkararak da yazarlar beşeri coğrafyadan ölçek düşüncesini tamamen koparıp atmak gerektiğini iddia ederler.²⁹ Bu iddialarını ortaya atış biçimleri oldukça etkili olduğu için son yılların önemli tartışmalarından birini başlatmışlarsa da, yazarların bu iddiayı ortaya atan ilk kişiler olmadıklarını söylemek gerekir. Örneğin, Thrift³⁰ son zamanlarda bazı yazarların en sevdiği kavram olan ölçeksel coğrafyaları anlamadığını itiraf eder. Ona göre, ölçek kavramındansa “daha karmaşık ve o kadar da düzgün paketlenemeyen” bir kavram daha iyi olacaktır. Amin’e³¹ göre ise küreselleşme uzamsal yeniden ölçeklenme, alansızlaşma ya da yeniden alanlaşma terimleriyle değil, “giderek daha fazla şeyin karşılıklı bağımlılık içine girmesi nedeniyle içiçe geçme ve bağlantıların yoğunlaşması ile farklılaşan enerjik bir şebeke uzamı” ile anlaşılabilir.

Ölçeklere karşı son derece eleştirel yaklaşan yazarların en önde gelenlerinden biri de aktör şebeke kuramını geliştiren Bruno Latour’dur. Latour düalist düşünce yöntemlerine ve ölçekte herhangi bir kaymaya karşı çıkmaktadır. Temel iddiası “modern toplumların düzeyler, katmanlar, alanlar, küreler, kategoriler, yapılar ya da sistemlerle hiçbir zaman anlaşılamayacak bir biçimde dokumalar, ipler, teller ve kılcal damarlarla” birbirlerine bağlı olduklarıdır.³² Dolayısıyla, Latour’a göre, bu ağları nereye giderlerse oraya kadar takip etmemiz ve ölçek gibi dikey kavramlardan uzak durmamız gerekmektedir.

²⁹ Sally Marston, John Paul Jones III, ve Kevin Woodward, “Human Geography without Scale”, *Transactions of the Institute of British Geographers*, 30:4, 2005, s. 416.

³⁰ Nigel Thrift, *Knowing Capitalism*, Londra, Sage, 2005, s. 8.

³¹ Amin Ash, “Regions Unbound: Towards a New Politics of Place”, *Geografiska Annaler B*, 86:1, 2004, s. 35.

³² Bruno Latour, “On Actor-Network Theory A Few Clarifications”, *Soziale Welt*, 47:4, 1997, s.370.

Şebeke kuramları toplumsal ilişkilerin dikey boyutunu ihmal edecek bir biçimde böylesine düz bir ontoloji önerirlerken, ölçek kuramları da bu sefer yatay boyutta aynı sorunu üretmektedirler. Rus Matruşka bebekleri gibi içiçe ölçekler düşüncesini eleştiren ölçek kuramcılarının varlığına karşın,³³ genel olarak ölçek kuramcıları ölçekleri hiyerarşik düzeyler olarak ele almaktadırlar. Böylesine bir kavramsallaştırma da iki sorun yaratmaktadır. Birincisi en küçükten en büyüğe ölçekler hiyerarşisi içinde hiçbir ölçek önem sırasında diğerlerine göre önplana geçmemekte ve bu konuda yazan yazarlar eğer kendi seçimleri ile bir ölçeği önplana geçiriyorlarsa bu tamamen başka nedenlerle olmaktadır. İkinci olarak, ölçek kuramları aynı ölçekteki özneler arasındaki ilişkileri ihmal etmemizi sağlayacak bir biçimde ölçekleri piramitler haline getirmektedir. Bir başka deyişle, ölçek ve o ölçekte yer alan özneler (bölge yönetimi, ulus-devlet veya küresel kapitalizm) tekilmiş gibi davranılarak verili ölçekte yer alan öznelerin yatay ilişkileri inceleme dışı tutulmaktadır. Örneğin, devlet düşüncesi ile çoğul olarak devletlerarasındaki ilişkilerde ölçek kuramcılarının sessiz kaldığı bir nokta bulunmaktadır. Tabii olarak, bu sorunun sadece ölçek kuramcılarında olan bir sorun olduğunu iddia etmek mümkün değilse de, ölçek kuramcılarının son derece gelişmiş analitik yeteneklerinin bu alanda sessiz kalması özellikle dikkat çekici bir konudur.

Hem yatay hem de dikey ilişkileri dikkate alan bir kuram, ancak devlet düşüncesine önem vererek geliştirilebilir. Varolan kuramlara uzamsallığı katma çabası ne yazık ki devlet düşüncesinden daha da uzaklaşarak yapılmıştır. Günümüz kapitalizmindeki dönüşümleri anlamak için uzamsal ilişkileri önemseyen bir devlet kuramına ihtiyacımız vardır.

Bölgeler yazını kapitalist uzam ve eşitsiz gelişme üzerine çok az şey söylemektedir. Oysa bölgelere artan ilginin olduğu bir zamanda bölgelerin eşitsiz gelişmeleri üzerine daha çok kuramsal çalışmalara ihtiyaç vardır.

Bölgelerin yükselişi terimi bölgecilik yazınında resmedildiği gibi bütün bölgelerin, hatta bazı bölgelerin yükselişi değil ama zaten yükselmiş olan bölgelerin yükselişidir. Bölgeler ve uzam konusunda sıklıkla yazıldığı bugünlerde kapitalist uzam konusunda çok da fazla bir şey yazılmaması önemli bir sorundur. Bölgesel gelişmelerin önem kazan-

³³ Chris Collinge, "The *Difference* between Society and Space: Nested Scales and the Returns to Spatial Fetishism", *Environment and Planning: Society and Space*, 23:2, 2005.

dığı zamanımızda bölgesel eşitsizlikleri bir bütünlük içinde ele alacak kavramların geliştirilmesi gerekmektedir.

Uzamsal eşitsizlik konusunda son derece önemli bir kavram setimiz zaten bulunmaktadır. Marksizmin *eşitsiz ve bileşik gelişme*, Wallerstein'in *merkez, çevre ve yarı-çevre*, Frank'ın *azgelişmişliğin gelişmesi*, Emmanuel'in *eşitsiz değişim* ve Mrydal'ın *kümülatif nedensellik* kuramları gelişme, büyüme, sermaye birikimi sürecinin eşitsiz ve eşitlikçi olmayan bir şekilde geliştiğini bize gösteren son derece önemli kavramlar olmuşlardır. Bütün bu kavramlar günümüz gerçekleri bağlamında tekrar çalışılmalıdır. Yeni bölgeciliğin “öğrenen bölgeler” diye ortaya attığı kavramda neden bazı bölgelerin her şeyi çok iyi öğrenirken diğerlerinin pek de bir şeyler öğrenemediğini incelemek için, bölgeler arasındaki eşitsiz gelişmeyi iyi anlamamız gerekmektedir.

Kapitalist uzamın eşitsiz gelişiminin günümüzde aldığı biçimlerin incelenmesi gerekmektedir. Marksist düşünce geliştirdiği eşitsiz ve bileşik gelişme kavramı ile bu konuda bazı düşünceler ortaya atmıştır, ancak Marksist yazarların hepsinin eşitsiz gelişme kavramını benimseydiği de düşünülmemelidir. Örneğin Markusen,³⁴ “Marksist araştırmalar eşitsiz uzamsal biçimlerin sistematik olarak üretildiklerini kanıtlamamışlardır” iddiasında bulunmuştur. Kendisine göre Marks'ın kullandığı biçimiyle eşitsiz gelişme belirli sanayiler içinde uzmanlaşma ile sınırlı bir konudur. Bilindiği gibi Marks eğirme ve dokuma makinelerindeki eşitsiz gelişmenin gelişmeyi eşitsiz bir biçimde ileri taşıdığını göstermiştir. İkinci olarak, Marks için kent ile kırsal arasında bir karşıtlık bulunmakta ise de, Markusen'e göre “kapitalist gelişme süreci eşitsizdir, sonuçları değil.” Markusen'e göre uzamsal eşitsiz gelişme ile ilgili olarak üç akım bulunmaktadır ve kendisine göre bunlardan üçüncüsü en anlamlı olanıdır:

1. Kapitalizm bir birikim koşulu olarak eşitsiz uzamsal gelişmeye ihtiyaç duyar,
2. Kapitalizm sistematik olarak zorunlu olarak gereksinim duymasa ve hatta bundan zarar görse bile eşitsiz uzamsal gelişme *üretmektedir*,
3. Kapitalizm bölgesel eşitsiz gelişme üretebileceği gibi bunu engellerebilir de.³⁵

³⁴ Ann Markusen, “Regionalism and the Capitalist State: The Case of the United States,” *Kapitalistate*, 7/9:7, 1978, s.40.

³⁵ a.k, s. 41.

Walker'a göre emeğin uzamsal işbölümü basit bir merkez-çevre örüntüsünden daha karmaşıktır. Ona göre, merkez ve çevre yerine "eşitsizlik mozayığı" daha açıklayıcı bir kavramdır. Walker şöyle demektedir:

...kapitalizmin girişi bir düzeyde bölgesel yakınsama getirirse bile, ileri kapitalist koşullar altında eşitsiz gelişme ortadan kaybolmamaktadır. Coğrafi eşitsizliğin iki kaynağı uzamsal farklılaşma ve sermaye hareketliliğidir. Farklılaşma parçaların ne eşit ve otonom ne de 'az gelişmiş' sayılabileceği bir uzamsal mozayik yaratmaktadır. Sermayenin hareketliliği ise sermayenin lokasyonu emeğe karşı bir strateji olarak kullanabilmesi anlamına gelmektedir; yerel gelişme dışarıdan gelen sermayeye daha bağımlı olur, gelişme dış kaynaklı olarak gelir ve gider ('Boomtownism') ve sermaye geri kalmış yerlerden kendisine sürekli bir rezerv ve sermayenin bir lümpen-coğrafyasını oluşturur.³⁶

Daha yakın tarihli eserlerde eşitsiz uzamsallık konusunda giderek daha farklı görüşler gündeme gelmektedir. Önceki çalışmalarında Amin ve Thrift³⁷ "dünya ekonomisi artık daha fazla desantralize olabilir, ancak bu merkezlerin ortadan kalkması anlamına gelmemektedir. Merkezlere hala ihtiyaç vardır..." demektedirler. Sonraki çalışmalarında şebeke kuramları ilgilerini daha fazla çekmeye başlayınca, merkez ve çevre üzerine görüşleri değişmiştir ve merkezlerin artık eskisi kadar önemli olmadıklarını iddia etmeye başlamışlardır.³⁸

Başka kuramcılar da merkez-çevre örüntüsünün artık değiştiğini düşünmektedirler. Castells'e³⁹ göre "ortak deneyimlerimizin tarih boyunca uzamsal örgütlenişi" olan yerellikler uzamı yerine, yeni bir akışlar uzamı ortaya çıkmaktadır. Bu yenedünyada artık merkezler ve çevreler değil küresel şebekeler boyunca olan akış içinde çeşitli nodlar bulunmaktadır.

Akışların belli bir yeri olsa da bunun yapısal mantığı belli bir yerde olmamaktadır, yersizdir. Elektronik bir şebekeye dayanmaktadır fakat bu şebeke belirli yerleri iyi tanımlanmış sosyal, kültürel, fiziksel ve işlevsel özellikler ile birbirine bağlamaktadır. Bazı yerler değiş tokuşçudurlar ve şebeke içinde entegre edilmiş bütün elemanların sorunsuz karşılıklı etkileşiminde bir eşgüdümleme rolü oynamaktadırlar. Diğer yerler şebekenin nodlarıdır yani şebeke içinde anahtar bir işlevi olan bir dizi yerellik temelli etkinlik ve örgütü inşa eden stratejik olarak önemli işlevlerin mekanlarıdır. Nodun görevi yerelliği bütün şebeke ile bağlamaktır.⁴⁰

³⁶ Richard A. Walker, "Two Sources of Uneven Development under Advanced Capitalism: Spatial Differentiation and Capital Mobility", *The Review of Radical Political Economics*, 10:3, 1978, s. 28.

³⁷ Ash Amin ve Nigel Thrift, "Neo-Marshallian Nodes in Global Networks", *International Journal of Urban and Regional Research*, 16:4, 1992, s. 576.

³⁸ Ash Amin, Doreen Massey ve Nigel Thrift, *The 'Regional Problem' and the Spatial Grammar of British Politics*, 2003, http://eprints.dur.ac.uk/archive/00000674/01/Amin_regional.pdf, s. 3.

³⁹ Manuel Castells, *The Rise of the Network Society*, Oxford, Basil Blackwell, 1996, s. 408.

⁴⁰ a.k., s. 443.

Scott, Marshalyan sanayi bölgeleri üzerine Storper ile birlikte yazdığı yazılardan sonra yeni çalışmalarında “dünya çapında büyük şehir bölgeler” yaklaşımını benimseyerek benzer şeyleri söylemektedir. Scott’a göre de dünyanın merkez ve çevre olarak ikiye bölündüğü düşüncesi yirminci yüzyılda kalmıştır ve artık geçerli değildir. İlk olarak çok büyük ve giderek artan oranda ekonomik etkinlikler “girdi-çıkı zincirleri, göç akımları, çok uluslu şirketler tarafından yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve parasal akışlar” biçiminde olmaktadır.⁴¹ İkinci olarak, AB ve NAFTA gibi birçok ulus-ötesi bloklar oluşmaktadır. Üçüncü olarak, ulusal ekonomiler hala önemli olmaya devam etseler bile, artık “Amerikan ekonomisinin bitip Alman veya Japon ekonomisinin başladığı” yeri bulmak mümkün değildir.⁴² Son olarak, bölge temelli örgütlenmelerin yükselişi ve özellikle de büyük küresel şehir devletlerinin ortaya çıkması eski merkez-çevre ilişkilerini değiştirmektedir. Sonuç olarak, küresel şehir devletleri giderek daha fazla “küresel şebekeler içinde dinamik nodlar” haline gelmeye başlamıştır.⁴³

Bölgeler üzerine artan ilgi ne yazık ki bölgesel eşitsizliklerin bütünselci bir analizini sunmamaktadır. Bu konuda öncelikle yapılması gereken iş kapitalizmin bir haritasının çıkarılması olmalıdır. Bölgecilik yazını uzamsal olanla ilgiliymiş gibi yapsa bile bu konuda şimdiye kadar birkaç normatif laf dışında pek bir katkıda bulunmamıştır. Kapitalizmin eşitsiz uzamsal gelişiminin kuramsallaştırılması önümüzde bir görev olarak durmaktadır.

KAYNAKÇA

Alonso William, “Deindustrialization and Regional Policy”, *Deindustrialization and Regional Economic Transformation: The Experience of the United States*, (Ed. Lloyd Rodwin - Hidehiko Sazanami), Boston, Unwin Hyman, 1989, s. 221-37.

Amin Ash, “Regions Unbound: Towards a New Politics of Place”, *Geografiska Annaler B*, 86:1, 2004, s. 33-44.

Amin Ash ve Nigel Thrift, “Neo-Marshallian Nodes in Global Networks”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 16:4, 1992, s. 571-87.

Amin Ash, Doreen Massey ve Nigel Thrift, *The ‘Regional Problem’ and the Spatial Grammar of British Politics*, 2003, http://eprints.dur.ac.uk/archive/00000674/01/Amin_regional.pdf

Anderson James ve Liam O’Dowd “Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance”, *Regional Studies*, 33:7, 1999, s.593-604.

⁴¹ Allen J. Scott, “Globalization and the Rise of City-regions,” *European Planning Studies*, 9:7, 2001, s. 814.

⁴² a.k., s. 817.

⁴³ a.k., s. 823.

- Ansell Chris, "The Networked Polity: Regional Development in Western Europe", *Governance*, 13:3, 2000, s. 303-33.
- Blatter Joachim, "Debordering the World of States? Towards a Multi-Level System in Europe and a Multi-Polity System in North America?", *European Journal of International Relations*, 7:2, 2001, s. 175-209.
- Blatter Joachim, "Beyond Hierarchies and Networks: Institutional Logics and Change in Transboundary Spaces", *Governance*, 16:4, 2003, s. 503-26.
- Boyer Robert, "Capital-Labor Relations in OECD Countries: From the Fordist Golden Age to Contrasted National Trajectories", *Capital, the State and Labor: A Global Perspective*, (Ed. J. Schor - J. Il-You), Aldershot, Edward Elgar, 1995.
- Brenner Neil, *New State Spaces, Urban Governance and Rescaling of Statehood*, Oxford, Oxford University Press, 2004.
- Castells Manuel, *The Rise of the Network Society*, Oxford, Basil Blackwell, 1996.
- Collinge Chris, "The *Difference* between Society and Space: Nested Scales and the Returns to Spatial Fetishism", *Environment and Planning: Society and Space*, 23:2, 2005, s. 189-206.
- Cooke Philip, "Policy Networks, Innovation Networks and Regional Policy: A Review of the Literature and an Example from South Wales", *Policy Networks and European Structural Funds*, (Ed. Hubert Heinelt - Randall Smith), Avebury, Aldershot, 1996, s. 26-45.
- Ganster Paul, Alan Sweedler, James Scott ve Wolf Dieter Eberwein, *Borders and Border Regions in Europe and North America*, San Diego, San Diego State University Press, 1997.
- Hadjimichalis Costis, "The End of Third Italy as We Knew it?", *Antipode*, 38:1, 2006, s.82-106.
- Held David ve Anthony McGrew, *Küresel Dönüşümler*, Ankara, Phoenix Yayınları, 2008.
- Hudson Ray, "Fuzzy Concepts and Sloppy Thinking: Reflections on Recent Developments in Critical Regional Studies", *Regional Studies*, 37:6&7, 2003, s.741-46.
- Kohler-Koch Beate, "European Networks and Ideas: Changing National Policies", *European Integration Online Papers*, 6:6, 2002, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2002-006a.htm>.
- Latour Bruno, "On Actor-Network Theory A Few Clarifications", *Soziale Welt*, 47:4, 1997, s.369-81.
- Leborgne Daniele ve Alain Lipietz , "How to Avoid a Two-Tier Europe", *Labour and Society*, 15: 2, 1990, s.177-98.
- Leborgne Daniele ve Alain Lipietz, "Conceptual Fallacies and Open Questions on Post-Fordism", *Pathways to Industrialization and Regional Development*, (Ed. M. Storper - A. J. Scott), Londra, Routledge, 1992, s.332-48.
- Lefebvre Henri, "Reflections on the Politics of Space", *Radical Geography: Alternative Viewpoints on Contemporary Social Issues*, (Ed. Richard Peet), Londra, Maaroufa, 1978, s.339-52.
- Lipietz Alain, "The Regulation Approach and Capitalist Crisis: An Alternative Compromise for the 1990s", *Cities and Regions in the New Europe*, (Ed. Mick Dunford ve Grigoris Kafkalas), Londra, Belhaven Press, 1992, 309-34.
- Lipietz Alain, "The New Core-Periphery Relations: The Contrasting Examples of Europe and America", *The State and the Economic Process*, (Ed. C.W.M. Naastepad ve Servas Storm), Londra, Edward Elgar, 1996, 112-50.
- Marks Gary, François Nielsen, Leonard Ray ve Jane E. Salk, "Competencies, Cracks, and Conflicts: Regional Mobilization in the European Union", *Comparative Political Studies*, 29:2, 1996, s.164-92.
- Markusen Ann, "Regionalism and the Capitalist State: The Case of the United States", *Kapitalstate*, 7/9:7, 1978, s.39-62.
- Markusen Ann, "Fuzzy Concepts, Scanty Evidence, Policy Distance: The Case for Rigour and Policy Relevance in Critical Regional Studies", *Regional Studies*, 37:6&7, 2003, s.701-17.

- Marston Sally, John Paul Jones III, ve Kevin Woodward, "Human Geography without Scale", *Transactions of the Institute of British Geographers*, 30:4, 2005, s. 416-32.
- Mény Yves ve Vincent Wright, "General Introduction", *Centre-Periphery Relations in Western Europe*, (Ed. Yves Mény - Vincent Wright), Herts, Allen and Unwin, 1985, s.1-10.
- Ohmae Kenichi, *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economics*, New York, The Free Press, 1995.
- Ohmae Kenichi, "The Rise of the Region State", *Regions and Regionalism in Europe*, (Ed. Michael Keating), Cheltenham, Elgar, 2004, s.78-87.
- Perkmann Markus, "The Emergence and Governance of Euroregions: The Case of the EUREGIO on the Dutch-German Border", *Euroregions: Experiences and Lessons*, Institut Universitari d'Estudis Europeus, University of Barcelona, 15-16 December, 2005.
- Piore M. ve C. Sabel, *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity*, New York, Basic Books, 1984.
- Poulantzas Nicos, *Classes in Contemporary Capitalism*, London, NLB, 1974.
- Scott Allen J., "Globalization and the Rise of City-regions", *European Planning Studies*, 9:7, 2001, s.815-26.
- Sharpe L. J. , "The European Meso: An Appraisal," *Rise of Meso Government in Europe*, (Ed. L. J. Sharpe), Londra, Sage, 1993, s.1-39.
- Swyngedeouw Erik, "The Mammon Quest 'Glocalisation' Interspatial Competition and the Monetary Order: The Construction of New Scales", *Cities and Regions in the New Europe*, (Ed. Mick Dunford - Grigoris Kafkalas), Londra, Belhaven Press, 1992, s.39-67.
- Tekeli İlhan, *Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölgesel Planlama Yazıları*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008.
- Thrift Nigel, *Knowing Capitalism*, Londra, Sage, 2005.
- Van Houtum H. ve M. van der Velde, *Borders, Regions and People*, Londra, Pion Limited, 2000.
- Walker Richard A., "Two Sources of Uneven Development under Advanced Capitalism: Spatial Differentiation and Capital Mobility", *The Review of Radical Political Economics*, 10:3, 1978, s. 28-39.